

ՇԱԶՆԱՐ ՈՒ ՄԻ ԳԻՇԵՐ

Հեքիաթների ամբողջական
ժողովածու

Գիրք Ա

Բաղդադի ժամհիշխանը
կամ
Քեֆչի Աբու ալ-Հասանի
պատմությունը

Հասար ու մի գիշեր...

ՀԱՉԱՐ ՈՒ ՄԻ ԳԻՇԵՐ

Հեքիաթների ամբողջական ժողովածու
Գիրք Ա

Բաղդադի ժամիշխանը կամ
Քեֆչի Աբու ալ-Հասանի պատմությունը

Թարգմանիչ Լիլիթ Մկրտչյան
Երևան, 2026թ.

NovusLiber

Yerevan, 2026

ՅՏԴ 398.21
ԳՄԴ 82.3(5)-442
Հ 140

Armenian translation © 2026 Lilit Mkrtchyan

Հայերեն թարգմանություն © 2026 Լիլիթ Մկրտչյան

Բոլոր իրավունքները պաշտպանված են:

Սույն գրքի որևէ մաս չի կարող վերարտադրվել, պահվել տեղեկատվական համակարգերում կամ փոխանցվել որևէ ձևով կամ միջոցներով (էլեկտրոնային, մեխանիկական, ձայնագրման, լուսապատճենահանման, և այլն) առանց հրատարակչի գրավոր թույլտվության, բացառությամբ տեղեկատվական նպատակներով արվող կարճ մեջբերումների և հեղինակի կամ թարգմանչի անվան հստակ նշումով:

ISBN 978-9939-9381-7-2 (էլ. հրատ.)

ISBN 978-9939-9381-6-5 (տպագիր)

ISBN 978-9939-9381-6-5

9 789939 938165

ՀԱՉԱՐ ՈՒ ՄԻ ԳԻՇԵՐ

Հեքիաթների ամբողջական ժողովածու

Գիրք Ա

Բաղդադի ժամիշխանը կամ

Քեֆչի Արու ալ-Հասանի պատմությունը

«Հազար ու մեկ գիշեր» հեքիաթների ժողովածուն արևելյան բանահյուսական և գրական ժառանգության ամենահայտնի կոթողներից է, որը դարերի ընթացքում ձևավորվել է արաբական, պարսկական և հնդկական պատմողական ավանդույթների համադրմամբ: «Բաղդադի ժամիշխանը» և այլ պատմություններ ներկայացնում են ժողովածուի այն հատվածները, որոնք կապված են Աբբասյան Խալիֆայության ժամանակաշրջանի Բաղդադի մշակութային և հասարակական կյանքի հետ:

Այս պատմություններում միահյուսվում են արկածային, կենցաղային, սիրային և հեքիաթային սյուժեները՝ արտացոլելով միջնադարյան արևելյան քաղաքային կյանքի բազմազան շերտերը: Դրանք ներկայացնում են ոչ միայն երևակայական ու հրաշապատում աշխարհ, այլ նաև ժամանակի բարոյական, սոցիալական և փիլիսոփայական պատկերացումները՝ փոխանցված հեքիաթասացության հարուստ ավանդույթով:

Սույն հրատարակությունը ներկայացնում է ժողովածուի հայերեն թարգմանությունը՝ իրականացված աղբյուրների համեմատական ուսումնասիրությամբ և պահպանելով պատմողական լեզվի գեղարվեստական հնչողությունը: Թարգմանության ընթացքում հատուկ ուշադրություն է դարձվել արևելյան անունների, մշակութային իրողությունների և պատմական միջավայրի ճշգրիտ փոխանցմանը: Գրքում ներառված են թարգմանչական ծանոթագրություններ, որոնք ընթերցողին կօգնեն առավել ամբողջական ընկալել պատմությունների մշակութային և պատմական համատեքստը:

Հրատարակությունը նախատեսված է ինչպես դասական գրականության սիրահարների, այնպես էլ արևելյան մշակույթի, բանահյուսության և հեքիաթագիտական ուսումնասիրություններով հետաքրքրվող ընթերցողների համար:

Թարգմանությունը իրականացվել է Միխայիլ Սայեի արաբերենից ռուսերեն թարգմանության հիման վրա:

Խմբագրական նշում

Սույն հրատարակության թարգմանությունը կատարվել է մեծ ուշադրությամբ և խնամքով՝ ձգտելով հնարավորինս հավատարիմ մնալ բնագրի իմաստին, կառուցվածքին և գաղափարական ընթացքին՝ միաժամանակ պահպանելով հայերենի բնական հնչողությունն ու գրական արժանապատվությունը:

Տերմինաբանական և ոճական լրծումները ընտրվել են գիտակցաբար՝ հաշվի առնելով թե՛ բնագրի ներքին տրամաբանությունը, թե՛ հայերեն գրական ավանդույթը:

Թարգմանության նպատակն է եղել ստեղծել այնպիսի տեքստ, որը հայերենում կընթերցվի բնական և ամբողջական՝ առանց արհեստական «թարգմանվածության» զգացողության:

Միևնույն ժամանակ, ցանկացած թարգմանություն անխուսափելիորեն կրում է թարգմանչի լեզվական մտածողության և մեկնողական ընտրությունների հետքը: Այդ պատճառով «Novus Liber» հրատարակչությունը այս աշխատանքը դիտում է որպես հեղինակային թարգմանություն, որը իրականացվել է լեզվական և մեկնողական ինքնուրույն մոտեցմամբ:

Ընթերցողներին և հետազոտողներին առաջարկվում է այն դիտարկել որպես թարգմանության հնարավոր տարբերակներից մեկը, որը բաց է համեմատության, քննարկման և մեկնությունների համար:

Գրական լեզուն կենդանի համակարգ է, և որևէ հրատարակություն չի կարող հավակնել բացարձակ կատարելության:

Եթե ուշադիր ընթերցողները նկատեն տառասխալներ կամ տեխնիկական վրիպումներ, հրատարակչությունը միայն երախտագիտությամբ կընդունի դրանց վերաբերյալ տեղեկությունները՝ info@novusliber.com հասցեով:

Նախաբան

«Հազար ու մի գիշեր» հեքիաթների ու պատմությունների ժողովածուի թարգմանությունների մասին

«Հազար ու մի գիշեր» հեքիաթների ժողովածուն սովորական իմաստով գիրք չէ, այլ դարերի ընթացքում ձևավորված, մշտապես զարգացող պատմությունների լայնածավալ համաստեղություն, որի ձևավորմանը մասնակցել են բանավոր ավանդույթը, ձեռագրային փոխանցումը և մշակութային փոխազդեցությունները: Ժողովածուի պատմությունները ծագել են լայն աշխարհագրական ու լեզվական տարածքում՝ հիմնականում Մերձավոր Արևելքի և Հարավային Ասիայի շրջաններում՝ իրենց մեջ ներառելով պարսկական, հնդկական և հետագայում իսլամական պատմողական տարրեր: Արդյունքում «Հազար ու մի գիշեր» հեքիաթների ժողովածուն դիմադրում է մեկ հեղինակի, մեկ սկզբնական բնագրի կամ մեկ ազգային բնահյուսական տարբերակի գաղափարին:

Ժողովածուի կենտրոնում գտնվում է արքա Շահրիարի և գեղեցկուհի Շահրազադի շրջանակային պատմությունը, որը կապում է մյուս բոլոր պատմությունների այլապես խիստ տարաբնույթ ամբողջությունը: Այս պատմողական հնարքը՝ պատմություններ պատմությունների մեջ, որոնցից յուրաքանչյուրն ուշացնում է ավարտը, դարձել է ոչ միայն գրական ռազմավարություն, այլև անցնող ժամանակի, հիշողության, գոյատևման և խոսքի փրկարար ու քաղաքակրթող ուժի մասին փիլիսոփայական արտահայտություն: Ժամանակի ընթացքում առանձին պատմություններ ավելացվել, հանվել,

վերաձևակերպվել կամ վերադասավորվել են՝ կախված տեղական ավանդույթներից և գրիչների ու պատմողների նախասիրություններից:

«Հագար ու մի գիշեր» հեքիաթների ու պատմությունների պահպանված արաբերեն ձեռագրերը Էապես տարբերվում են միմյանցից՝ բովանդակությամբ, հերթականությամբ և ծավալով: Վաղ շրջանի որոշ ձեռագրեր պարունակում են ընդամենը մի քանի տասնյակ գիշերներ, մինչդեռ մյուսները զգալիորեն ընդլայնում են պատմությունների շարքը: Ալադինի, Ալի Բաբայի և Սինբադի հայտնի պատմությունները, որոնք այսօր անբաժանելի են «Գիշերների» հանրահայտ պատկերացումից, ամենավաղ հայտնի արաբերեն ձեռագրային ավանդույթի մեջ չեն եղել և ժողովածու են մտել ավելի ուշ, ընդ որում՝ եվրոպական փոխանցման միջոցով:

Ուստի «Հագար ու մի գիշեր» ժողովածուն պետք է ընկալել ոչ թե որպես փակ կանոնական տեքստ, այլ որպես շարժուն պատմողական արխիվ, որը ձևավորվել է դարերի ընթացքում շարունակվող վերաշարադրման միջոցով: Հենց դա հնարավորություն է տվել ժողովածուին հարմարվել նոր լսարաններին, մշակույթներին և պատմական ժամանակներին:

«Հագար ու մի գիշեր» հեքիաթների համաշխարհային գրական պատմությունը ձևավորվել է դրանց եվրոպական թարգմանություններով: Արևմտյան ընթերցողին ժողովածուի առաջին լայնածավալ ներկայացումը տեղի է ունեցել XVIII դարի սկզբին՝ Անտուան Գալանի ֆրանսերեն թարգմանության միջոցով: Գալանի տարբերակը՝ նրբաճաշակ և մատչելի, ենթադրաբար ազդել է եվրոպական գրականության և երևակայության վրա, թեև այն ըստ էության հարմարեցված է եղել ժամանակի ճաշակին և բարոյական պատկերացումներին:

Նրա թարգմանության մեջ ներառվել են նաև մի շարք պատմություններ, որոնք հայտնի արաբերեն ձեռագրերում արձանագրված չեն, ինչը բարդացրել է ժողովածուի տեքստային ծագումնաբանությունը:

Չետագա թարգմանությունները անգլերեն, գերմաներեն և այլ եվրոպական լեզուներով առաջնորդվել են տարբեր մոտեցումներով: Ոմանք ձգտել են գրական նրբագեղության, մյուսները՝ ազգագրական հավաստիության կամ ոճական ճոխության: Չատկապես XIX դարում հայտնվել են թարգմանություններ, որոնք շեշտել են Էկզոտիկան, հնատոնությունը կամ Էրոտիկ տարրերը՝ հաճախ արտացոլելով ավելի շատ թարգմանիչների մշակութային միջավայրը, քան սկզբնական պատմողական ավանդույթը:

XIX դարի վերջից և XX դարում «Չագար ու մի գիշերվա հեքիաթների» ուսումնասիրությունն ու թարգմանությունները ստացել են ավելի համակարգված բնույթ: Գիտնականներն ու թարգմանիչները սկսել են առավել մեծ ուշադրություն դարձնել ձեռագրերի համեմատությանը, լեզվաբանական ճշգրտությանը և պատմական համատեքստին: Նպատակը այլևս մեկ «զվարճալի» տարբերակ ստեղծելը չէր, այլ համահունչ տեքստային ավանդույթ ստեղծելը և պատմողական կառուցվածք պահպանելը:

Այս գիտական շարժման մեջ կարևոր դեր է ունեցել ռուսական արևելագիտությունը: Ռուսերեն թարգմանություններն ու հրատարակությունները հաճախ ձգտել են ոճական հավասարակշռության հասնել՝ մի կողմից պահպանելով պատմողական հստակությունն ու գրական հոսքը, մյուս կողմից՝ հավատարիմ մնալով տեքստային կառուցվածքին և աղբյուրների համադրելիությանը: Այս մոտեցումները խուսափել են թե՛ վաղ եվրոպական թարգմանությունների բնորոշ ազատ

շարադրումներից, թե՛ չափազանց բառացիությունից, որը կարող է խամզարել պատմությունների ընթերցելիությանը:

Այս ավանդույթի մեջ առանձնահատուկ տեղ է զբաղեցնում **Միխայիլ Սայեն**, որի ռուսերեն թարգմանությունը մինչև օրս համարվում է «Հազար ու մի գիշեր» հեքիաթների ու պատմությունների ամենաամբողջական, համակարգված և գիտականորեն հուսալի տարբերակը: Սայեն մեծ ուշադրություն է դարձրել պատմությունների շարքի կազմավորմանը, ներքին կառուցվածքի և հաջորդականության պահպանմանը, խոսքի արևելյան ոճի փոխանցմանը:

Միջազգային մակարդակով Սայեի թարգմանությունը հաճախ հիշատակվում է «Գիշերների» համեմատական ուսումնասիրություններում և ծառայել է որպես հղում բազմաթիվ հետազոտողների ու թարգմանիչների համար: Իրապես Սայեի թարգմանությունը արված է պատմությունների շարադրման հստակությամբ, հետևողականությամբ և խմբագրական կարգապահությամբ, ինչն այն դարձրել է գեղարվեստական տեքստերի գիտականորեն համակարգված աղբյուր և վստահելի միջնորդ արաբերեն ձեռագրային ավանդույթի ու հետագա թարգմանությունների միջև:

«Հազար ու մի գիշեր» հեքիաթների ժողովածուի յուրաքանչյուր թարգմանություն անխուսափելիորեն նաև մեկնաբանություն է: Քանի որ չկա մեկ հեղինակային բնագիր, թարգմանիչը ստիպված է տեղեկացված ընտրություններ կատարել կառուցվածքի, ներառումների, կրկնությունների, տոնի և լեզվական մակարդակի հարցերում: Գիտակցաբար, թե ոչ, յուրաքանչյուր թարգմանիչ վերածնունդ է ժողովածուն՝ ընդգծելով որոշ բարոյական, փիլիսոփայական կամ գեղագիտական կողմեր:

Բովանդակություն

Բաղդադի ժամիշխանը կամ Քեֆչի Աբու ալ-Յասանի պատմությունը, մաս 1	3
Բաղդադի ժամիշխանը կամ Քեֆչի Աբու ալ-Յասանի պատմությունը, մաս 2	30
Բաղդադի ժամիշխանը կամ Քեֆչի Աբու ալ-Յասանի պատմությունը, մաս 3	53
Բաղդադի ժամիշխանը կամ Քեֆչի Աբու ալ-Յասանի պատմությունը, մաս 4	82
Բաղդադի ժամիշխանը կամ Քեֆչի Աբու ալ-Յասանի պատմությունը, մաս 5	117
Ճանոթագրություններ	131

Գիշերն ավարտվեց, և Շահարապարը կհաստ թողեց
պատմությունը...

Բաղդադի ժամիշխանը կամ Քեֆչի Աբու ալ-Յասանի պատմությունը, մաս 1

Բաղդադի Խալիֆ Յարուն ալ-Ռաշիդի^[1] ժամանակներում մի մարդ էր ապրում՝ գործով վաճառական և պատվով ճանաչված մի անձնավորություն, որը մի որդի ուներ՝ Աբու ալ-Յասան անունով: Եվ այդ մարդը երջանիկ ու բախտավոր ապրեց մինչև պատկառելի տարիք, ու մի օր մահն այցելեց նրան, և թող փառավորվի նա, ով անմահ է:

Իսկ երբ մարդը մահացավ, նրա որդի Աբու ալ-Յասանը լվաց հոր մարմինը, փաթաթեց սավանի մեջ ու թաղեց, ինչպես պահանջում են Աստծո և մարդկանց օրենքները, և շարունակեց ապրել իր մոր հետ, իսկ մայրը նույնպես պատկառելի տարիքի կին էր:

Յայրը Աբու ալ-Յասանին մեծացրել էր առատության, լիության և բարեկեցության մեջ, իսկ երբ նա մահացավ, Աբու ալ-Յասանը ժառանգեց հոր ամբողջ հարստությունը՝ նրա բոլոր հողերը, տները, գանձերը, գույքն ու կահ-կարասին: Սակայն Աբու ալ-Յասանի հայրը իր հարստությունը վաստակել էր ամբողջ կյանքում անտրտում աշխատելով, ազնիվ քրտինք ու ջանք թափելով, քանի որ նա ինքն իր հորից ոչինչ չէր ժառանգել և ոչ էլ ուրիշ մեկից էր ստացել իր ունեցվածքը և ուստի չափավոր կյանքով ապրող մարդ էր:

Իսկ ահա Աբու ալ-Յասանը մեծ քեֆչու համբավ ուներ, քանզի դեռ պատանեկությունից սիրում էր ուրախանալ, կերուխում անել ու զվարճասեր ժամանցով ապրել: Եվ նա իր կյանքի օրերն անց էր կացնում խառնվածքով իրեն շատ նման, իր պես անհոգ ու խելառ, անգործ ընկերների հետ: Յայրը կենդանության օրոք կարողանում էր որդու սանձերը քաշած պահել ու պաշտպանել նրան անբարեհամբավ գործերից, և որդուն փող տալիս էր միայն այն ժամանակ, երբ վերջինս խիստ կարիքի մեջ էր լինում, որպեսզի հեռու պահեր նրան շվայտ խրախճանքներից ու գինարբուքներից:

Սակայն երբ Արարիչը, անսպառ է փառքը նրա, կայացրեց իր վճիռը, և Աբու ալ-Յասանի հայրը մահացավ, նա հանկարծ ու միանգամից տիրացավ հորից ժառանգած հսկայական հարստությանը: Եվ դրանից հետո՝ անմիջապես ընկերանալով իր նման ջահել ու անբան քեֆչիների հետ, սկսեց աջ ու ձախ ծախսել հոր թողած փողերը՝ ընկերների հետ ուրախ ժամանցի վրա ու անտեր թողեց հոր գործը՝ առևտուրը, որով հայրը վաստակել էր իր ամբողջ ունեցվածքը:

Եվ այդպես Աբու ալ-Յասանը սկսեց շռայլել ու քամուն տալ հորից ժառանգած հարստությունը կերուխումների ու զվարճալի ժամանցի վրա: Բայց բարեբախտաբար նրա խելքն այնքան կտրեց, որ գոնե կիսով չափ խելացի մարդու նման պահեր իրեն և միայն կիսով չափ լինեք սանձարձակ խելագար: Աբու ալ-Յասանը բաժանեց իր ունեցվածքը երկու մասի: Մի կեսով գնեց հողեր, տներ ու կալվածքներ, իսկ մյուս կեսը վերածեց ոսկե մետաղադրամների, որ ուզածի պես ծախսի: Եվ նա մի խիստ երդում տվեց ինքն իրեն, որ ոչ մի դեպքում չի դիպչի իր գնած

հողերից ստացված եկամուտներին, այլ ընդհակառակը՝ կկուտակի դրանք ու կշատացնի:

Եվ Աբու ալ-Յասանը շարունակեց ապրել՝ վայելելով ուրախ կյանքը և ընկերների համար հյուրասիրություններ ու հանդիսավոր ճաշկերույթներ կազմակերպելով: Նա ամեն օր իր մոտ էր հրավիրում երգչուհիների ու պարուհիների, իր ամբողջ ժամանակն անց էր կացնում ուտել-խմելով, ընկերների հետ զվարճանալով, ընդ որում՝ ամեն հաջորդ օրն ավելի շատ էր ծախսում, քան նախորդ օրը:

Եվ այդպես նա ապրեց մի ամբողջ տարի, իսկ Աբու ալ-Յասանի մայրը անդադար հորդորում ու խրատում էր նրան՝ ասելով.

«Ա՛խ, զավա՛կս, միթե չե՞ս հասկանում, որ ինչը հոսում է առանց դադարի, շուտ է վերջանում: Եվ քո մտերիմ ընկերները, ում համար այսօր շռայլ կերուխումներ ես կազմակերպում, վաղը երես կթեքեն քեզանից, եթե սնանկանաս: Ողջամի՛տ եղիր գործերիդ մեջ, մի՛ մոռացիր հնարավոր հետևանքների մասին»:

Բայց Աբու ալ-Յասանը ուշադրություն չէր դարձնում մոր ասածներին և շարունակում էր ապրել առաջվա պես՝ լրիվ հակառակ մոր խրատներին: Ի վերջո մայրը՝ հոգնելով որդուն ապարդյուն խրատելուց և տեսնելով, որ օգուտ չկա, որովհետև որդին, միևնույնն է, իրեն չի լսում, մի օր այսպես ասաց նրան.

«Ա՛խ, զավակս, վերջին անգամն եմ խոսում սրա մասին: Լսի՛ր, թե ինչ է ասում բանաստեղծը.

*Ծառերը հաճախ մարդու պես կապրեն,
Միրված են բերքով՝ քաղցր ու առատ:
Անպտուղ ծառը մոռացված կթողնեն,
Մինչև չորանա կսկիծով հուսահատ:*

*Մեր օրերում շատ կան մարդիկ,
Որ անպզամ՝ խիղճ ու պատիվ չունեն,
Նման ընկերով կարճատես մարդիկ
Տունը քանդող թշնամու կարիք չունեն»:*

Իսկ Աբու ալ-Յասանը ծաղրանքով էր ընդունում մոր խոսքերն ու ծիծաղում էր նրա խրատների վրա:

Եվ երբ այդպես անցավ մի ամբողջ տարի, մի օր նա ձեռքը տարավ գրպանը և համոզվեց, որ *տունը դատարկ է, իսկ ուխտավայրը՝ հեռու*: Նրա գրպանում ոչ մի դիրիեմ, անգամ մի ֆելս^[2] չէր մնացել. լրիվ ծախսվել-գնացել էր ունեցվածքի այն կեսը, որը նա ոսկի էր դարձրել ու զվարճանալով մսխում էր մտերիմների ու ընկերների հետ:

Եվ երբ Աբու ալ-Յասանը տեսավ, որ իր գրպանը դատարկ է և որ այլևս ոչ մի դիրիեմ չունի, նա տխուր-տրտում տուն եկավ: Իսկ ընկերները՝ տեսնելով, որ նա սնանկացել է, լքեցին նրան ու հեռացան: Ու երբ նրանցից մեկնումեկը փողոցում հանդիպում էր Աբու ալ-Յասանին, ապա անմիջապես կամ փողոցն էր անցնում դեպի դիմացի մայթը, կամ հետ էր շրջվում ու փոխում էր ճանապարհը, որպեսզի նա իրեն չտեսնի ու չողջունի: Եվ Աբու ալ-

Յասանը հետզհետե ավելի ու ավելի վհատվեց այդ վերաբերմունքից և այսպես ասաց ինքն իրեն.

«Վա՛յ, ինձ նման հիմարին ու խելառին... Ինչո՞ւ չէի լսում մորս խոսքերը, ինչո՞ւ չէի հետևում նրա խրատներին...»:

Ի վերջո նա այնքան վհատվեց ու ընկճվեց, որ գրկվեց քնից ու հանգստից, իսկ հոգսից ու վշտից ո՛չ կերածից էր հաճույք ստանում, ո՛չ խմածից:

Իսկ երբ մայրը տեսավ, որ որդին նման վիճակում է, շատ տխրեց, կարեկցեց իր զավակին և այսպես դիմեց նրան.

«Զեզ ի՞նչ է պատահել, տղա՛ս, ինչի՞ց ես այդքան վհատ ու տխուր, ի՞նչն է պատճառը, որ նման վիճակում ես հայտնվել: Ինձ համար պարզ է, որ բոլոր փողերդ վերջացել են և այլևս ծախսելու ոչինչ չունես: Դեռ ավելին, քո տասն ընկերները, իմանալով, որ սնանկացել ես, լքել են քեզ և այլևս չեն ցանկանում անգամ ճանաչել քեզ, որովհետև գիտեն, որ ոչ մի դիրհեմ չունես: Բա ես քեզ ի՞նչ էի ասում, զավա՛կս: Մտածե՛լ ես արդյոք իմ խրատների մասին, որ մարդիկ ծառին մոտ են գալիս ծաղկունքի ժամանակ և լքում են ծառը, երբ հավաքում են բոլոր պտուղները: Յիշեցի՞ր արդյոք իմ բազմաթիվ խրատները, համոզվեցի՞ր խոսքերիս իսկության մեջ: Բայց մի՛ տխրիր այլևս ու մի կողմ թող վհատությունդ: Շնորհակալ եմ ու փառաբանում եմ Արարչին, անսպառ է փառքը նրա, որ քեզ խելք տվեց, որպեսզի փողերդ ու ունեցվածքդ երկու կես անես: Մի կեսը վատնեցիր ընկերներիդ հետ կերուխումի ու զվարճանքի վրա, և հիմա Արարչի օգնությամբ, թերևս, կկարողանաս վերականգնել, եթե ուզենաս: Իսկ երկրորդ մասով առար հողեր ու տներ, և այդ կարողությունը

պահպանվեց: Վե՛ր կաց, որդի՛ս, սթափվի՛ր, քեզ տղամարդու պես պահի՛ր և մոռացի՛ր նախկին հիմարություններդ»:

Եվ Աբու ալ-Յասանը, լսելով ծնողական խրատը, ափսոսանքից ու կսկիծից արտասվեց ու սկսեց նախատել ինքն իրեն, հետո մորը այսպես ասաց.

«Ա՛խ, մայրի՛կ, հիմա ես արդեն գիտեմ, թե որքան ստորացած է նա, ով գրպանում ոչ մի դիրհեմ չունի. ոչ ոք նրան չի հարգում»:

«Փա՛ռք Արարչին, որդի՛ս, որ վերջապես հասկացար: Այսուհետ կիմանաս, թե ինչ արժեք ունի դիրհեմը և կսկսես խնայել ունեցածդ: Աղքատությունն է սևերես դարձնում մարդկանց ուրիշների աչքերում, և երբ մարդն աղքատ է, հարազատներն անգամ ուրանում են նրա հետ իրենց ազգակցական կապը, և նա բեռ է դառնում բոլորի համար: Ոչ ոք չի վայելում նրա ներկայությունը, և մարդկանց տիպ է անգամ նրան տեսնելը: Դա է աղքատի ճակատագիրը, զավա՛կս»:

«Ա՛խ, մայրի՛կ, – բացականչեց Աբու ալ-Յասանը, – դու դեռ չգիտես, թե ինչ է եղել իմ տասն ընկերների ու իմ միջև, ում վրա ես ծախսեցի ամբողջ ունեցվածքս: Երբ իմացան, որ սնանկացել եմ ու փողերս վերջացել են, և ունեցվածքիցս ոչ մի դիրհեմ չի մնացել, ես նրանց ասացի. «Ո՛վ իմ եղբայրնե՛ր, ես սնանկացել եմ, ու առաջվա պես այլևս չեմ կարող ձեզ համար ճաշկերույթներ կազմակերպել», – բայց նրանք ինձ լքեցին ու հեռացան ինձանից: Իսկ հիմա, երբ համոզվեցի քո խոսքերի իսկության մեջ, հավատում եմ այն տաղերին, որոնք ասացիր ինձ, որ մարդիկ ծառի նման են»:

«Ա՛խ, զավա՛կս, – ասաց մայրը, – բանաստեղծն ասել է.

*Կյանքդ հեշտ էր ու երջանիկ, օրերդ ուրախ ու վվարճաշատ,
Մոռացար բախտի մասին ու վախդ կորցրիր՝ կուշտ ու
անդարդ:*

*Գիշերներին հավատացիր, բայց խավարը խաբեց քեզ,
Գիշերն իր մեջ վտանգ ունի, այն իր լույսով կուրացրեց քեզ»:*

«Քանի անգամ եմ ասել քեզ. «Աբու ալ-Յասա՛ն, զավա՛կս, ուշքի արի՛, հանի՛ր գլխիցդ բոլոր հիմարությունները և հիշի՛ր, թե ինչպես էր ապրում քո հայրը»: Բայց դու ինձ չէիր լսում և ասում էիր. «Յայրս ժլատ մարդ էր», և կրկնում էիր ինձ բանաստեղծի խոսքերը.

*Թո՛ղ ձեռքերս չորանան, ու ծնկներս անպոր կքվեն,
Թե հարուստ լինեմ, բայց ժլատ, և ունեցածս չվայելեմ:
Ո՛վ չի սիրի շռայլ մեկին, ով ունեցածը մինչև վերջ է
մսխում,
Ո՛վ է հիշում գծուծ մեկին, ով ուշտ ու ազահ ոչինչ չի
ծախսում»:*

Դե ասա՛ ինձ, տղա՛ս, հիմա հիշո՞ւմ ես այդ տաղերը: Ինքդ ես տեսնում, թե ինչ ստորացած վիճակում հայտնվեցիր, երբ գրպանումդ մի դիրհեմ չմնաց: Բայց ինչը եղել է՝ անցել-գնացել է, զավա՛կս, ու էլ հետ չի դառնալու: Այսուհետ քեզ իսկական տղամարդու պես կպահես»:

«Ա՛խ, մայրի՛կ, – ասաց Աբու ալ-Յասանը, – ես վստահում եմ քո խոսքերին և սրանից հետո քո խրատներով կապրեմ, բայց նախ և առաջ ուզում եմ գնալ իմ տասն ընկերների մոտ ու խնդրել

նրանց, որ օգնեն ինձ: Ուզում եմ տեսնել, թե նրանցից յուրաքանչյուրն ինչ կանի: Գուցե նրանցից մեկնումեկը բարի մարդ է և ինչ-որ բանով կօգնի ինձ, որ մի կերպ ապրեմ: Թեև ճիշտ է, ես նրանցից ոչ մեկի նկատմամբ մեծ հույսեր չեմ տածում, որովհետև, փառք Արարչին, իրականում ես նրանց կարիքն էլ չունեմ: Շնորհակալ եմ Մեծն Արարչին, որ ինձ այնքան խելք ու իմաստություն տվեց, որ փողերս երկու մասի բաժանեցի և կարողացա ունեցվածքիս մի մասը պահպանել, բայց միևնույն է, ուզում եմ գնալ ու տեսնել, թե ինչպես կվարվեն նրանք ինձ հետ: Եվ այդ ժամանակ ես ավելի շատ կհամոզվեմ թո խոսքերի ճշմարիտության մեջ»:

«Ուրեմն դու դեռ կասկածո՞ւմ ես իմ խոսքերի ճշմարիտությանը, տղա՛ս, – պատասխանեց նրան մայրը, – երևում է, այդպես էլ խելքդ գլուխդ չես հավաքել և դեռ նույն հիմարի մեկն ես: Դու հո շատ լավ գիտես, որ թո տասն ընկերները քեզ հետ ընկերություն էին անում միայն ի սեր շահի և ուզում էին հարստանալ թո հաշվին: Դրա ապացույցն այն է, որ երբ սնանկացար ու գրպանումդ մի դիրհեմ չմնաց, նրանք քեզ լքեցին, թողեցին ձեռնունայն ու հեռացան: Ասում եմ քեզ, զավա՛կս, մի՛ գնա նրանց մոտ, հույսերդ իզուր են»:

«Գիտեմ, մայրի՛կ, բոլոր ասածներդ ճիշտ են, – առարկեց Աբու ալ-Յասանը, – բայց ես, միևնույնն է, ուզում եմ դիմել նրանց և օգնություն խնդրել իմ դժվարին կացության մեջ: Այդ դեպքում ապագայում ստիպված չեմ լինի ասել. «Ա՛խ, ինչո՞ւ չփորձեցի»: Ես ինքս ուզում եմ համոզվել, թե որքան քիչ բարություն կա նրանց մեջ իմ նկատմամբ: Ուզում եմ անձամբ հավաստիանալ նրանց

երկերեսանիության մեջ, որ հաջորդ անգամ այդպես հիմարաբար չսխալվեն»:

«Արա՛ ինչ ուզում ես, գավա՛կս, ես քեզ հետ չեմ պահի քո մտադրությունից», – ասաց նրան մայրը:

Եվ Աբու ալ-Յասանը գիշերը քնեց, իսկ առավոտյան հարմար ժամի գնաց իր ընկերների մոտ: Բոլորին գտավ իրենց տներում և բոլորին հերթով պատմեց, թե ինչ կացության մեջ է հայտնվել ինքը՝ բողոքելով անտանելի կարիքի մասին: Բոլորից օգնություն և օժանդակություն խնդրեց՝ ասելով.

«Ա՛խ, բարեկա՛մս, ժամանակն է, որ դու իմ նկատմամբ մեծահոգի ու կարեկից լինես: Օգնի՛ր ինձ ինչով կարող ես, իսկ երբ գործերս լավանան, ես քեզ կվերադարձնեմ քո տվածը և բազմապատիկ վարձահատույց կլինեմ քեզ: Եվ մենք կվերադառնանք մեր հին ուրախ կյանքին ու զվարճություններին: Դու, փա՛ռք Արարչին, անսպառ է փառքը նրա, հո լավ գիտես, թե ես ինչ համակրանքով եմ վերաբերվում քեզ և որքան փող եմ ծախսել քեզ վրա: Յիմա հերթը քոնն է»:

Բայց ընկերներից ոչ մեկը ոչինչ չպատասխանեց նրան ու ոչ մի խոսք չասաց: Բոլորը լուռ ու խոժոռ նայեցին նրա երեսին, կարծես չէին ճանաչում և կյանքում երբեք չէին էլ տեսել նրան: Եվ երբ Աբու ալ-Յասանը տեսավ, թե ինքն ինչ ստորացուցիչ վիճակում է հայտնվել, և թե ինչպես ընկերներն իրեն սևերես թողեցին, տխուր ու վիսատ վերադարձավ մոր մոտ՝ չկարողանալով թաքցնել արցունքները, և ամբողջ աշխարհը նրա աչքին սև էր երևում:

Եվ այսպես ասաց նա իր մորը.

«Այս, մայրի՛կ, հիրավի սուտ է ասել նա, ով ասել է այս խոսքերը.

*Թե լիութեան մեջ ես, ունես ոսկի, անհամար բարիք,
Շոայլ եղի՛ր, մի՛ խնայիր, օգնի՛ր նրան, ով ունի
կարիք:*

*Չեն սպառվի գանձերդ, թե տրված են քեզ ի վերուստ,
Իսկ թե ոչ, ինչո՞ւ խնայել. բոլորը կկորցնես ուշ թե
շուտ:*

«Մայրիկ, այ հիմա համոզվեցի խոսքերիդ ճշմարիտության մեջ: Ես կարծում էի, որ կգտնեմ ինձ իրոք նվիրված ընկերների, բայց գտա միայն մարդկանց, ովքեր չգիտեն, թե ինչ բան է իրենց կերած հացի համար երախտապարտ լինելը, կամ ողորմածության համար շնորհակալ լինելը, և մի օր անց չեն հիշում ուրիշների բարությունն ու բարեգործությունը: Երդվում եմ Արարչով, մայրի՛կ, չեմ ուզում նրանցից որևէ մեկի երեսը տեսնել»:

«Ա՛խ, որդի՛ս, – կսկիծով պատասխանեց մայրը հիասթափված որդուն, – քո ընկերները բնավ քո ընկերները չէին, նրանք միայն գինու գավաթի ու սեղանի ընկեր էին»:

Եվ Աբու ալ-Ջասանը երդվեց, որ այլևս երբեք գործ չի ունենա Բաղդադի բնակիչների հետ, այլևս երբեք ոչ մեկին չի հյուրասիրի ու իր ունեցվածքը քամուն չի տա, այլ ինչ ունի՝ կծախսի չափավոր, մտածված ու կանոնավոր: Նա նաև որոշեց, որ չի հրաժարվի օտարականներին ողորմածությունն ցույց տալուց և ամեն երեկո իր տանը որևէ օտարականի կընդունի, ընթրիքով կկերակրի, գինի կխմեցնի ու քնելու տեղ կտա, իսկ առավոտյան հրաժեշտ կտա

մարդուն ու ճամփու կղնի, որ երեկոյան նորից որևէ մեկ ուրիշ օտարականի ընդունի իր մոտ: Եվ երդվեց, որ ոչ մեկին երկու անգամ չի հյուրասիրի: Ոչ, միայն մեկ անգամ, որպեսզի ստիպված չլինի անդադար միլենոյն մարդու հետ շփվել:

Յետո Աբու ալ-Յասանը փորեց հանեց այն սնդուկը, որի մեջ պահում էր իր տներից ու հողերից եկած հասույթը, որոնք գնել էր հորից ստացած կարողության մյուս կեսով, և դրեց իր ծախսերի պահարանի մեջ, որպեսզի սնդուկն իր ձեռքի տակ լինի: Եվ ամեն օր ինքն անձամբ գնում էր շուկա ու իր ձեռքով առնում էր տան համար անհրաժեշտ պարենը, որպեսզի տան ծառայող ստրուկը հանկարծ ավելորդ ծախս չանի: Յետո իր ձեռքով խնջույքի սեղան էր գցում տարբեր ուտեստներով ու գինով և գնում էր Բաղդադի քաղաքային դարպասների մոտ ու սպասում, մինչև դարպասներով որևէ օտարական ճամփորդ անցնի: Եվ տեսնելով նման մեկին՝ իր տուն էր հրավիրում, ընթրում էր մարդու հետ, կերցնում-խմցնում, ուրախանում և անգամ ինքն էլ մեկ-մեկ այնքան էր հարբում, որ ոտն ու գլուխը կորցնում էր, հետո հյուրին արժանապատիվ քնելու տեղ էր տալիս, իսկ առավոտյան մարդուն ասում էր. «Գնա՛ս բարով»:

Իսկ Աբու ալ-Յասանը շատ կատակասեր ու սրամիտ մարդ էր. այնքան կատակներ ու ծիծաղաշարժ պատմություններ գիտեր, որ ասում էին՝ նրա պատմածից տաշած քարն էլ կծիծաղի: Ճանապարհ դնելով հերթական օտարականին, որի հետ մեծ կերուխում էր արել նախորդ գիշեր, Աբու ալ-Յասանը երբեք նույն մարդուն երկրորդ անգամ իր տուն չէր հրավիրում, իսկ եթե երբևէ կրկին հանդիպում էր անձանդին, որին արդեն հասցրել էր

հյուրասիրել, այնպես էր փոխում ճանապարհն ու փողոցի մյուս կողմն անցնում, որ մարդն իրեն չտեսնի:

Այդպես Աբու ալ-Յասանն ապրեց որոշ ժամանակ, և մի անգամ, երբ Բաղդադի քաղաքային դարպասների մոտ նստած սպասում էր իր հաջորդ հյուրին, որպեսզի նրան տուն հրավիրի, հանկարծ քաղաքային դարպասներով անցավ օտարականի հագուստով ծպտված ոչ այլ ոք, քան հենց ինքը՝ Բաղդադի Խալիֆ Յարուն ալ-Ռաշիդը:

Բանն այն է, որ Յարուն ալ-Ռաշիդը՝ արդարամիտ ու ազնվաբարո առաջնորդ լինելով և իր ժողովրդի բարեկեցությամբ մտահոգված, սիրում էր այդպես ծպտված շրջել իր տերությունով, որպեսզի՝ ոչ մեկի կողմից չճանաչված, ինքն անձամբ իմանա, թե ինչպես են ապրում իր հպատակները: Եվ ամեն ամիս նաև Բաղդադից դուրս երկար ճամփորդության էր գնում, որ տեսնի, թե ինչպես են իրենց պահում իր հպատակ իշխանները, ինչպես են վարվում ժողովրդի հետ, ինչպես են արդարադատություն անում, լուծում մարդկանց միջև ծագած գժտությունները և կառավարում իր երկիրը:

Եվ ուստի, երբ Խալիֆը՝ մոսուլցի^[3] մի վաճառականի պես հագնված, և իր ստրուկ Մասրուրի ուղեկցությամբ, ներս էր մտնում Բաղդադի քաղաքային դարպասներով, Աբու ալ-Յասանը տեսավ նրան, տեղից վեր կացավ ու վազելով գնաց նրան ընդառաջ: Դիմելով ծպտված Խալիֆին՝ խնդրեց իրեն պատիվ անել և այդ օրը զալ իր տուն ընթրելու և այսպես ասաց նրան.

«Ինձ լսի՛ր, օտարակա՛ն, ես քեզ մեծ հարգանքով ու պատվով հյուր կընդունեմ, կհյուրասիրեմ ու գիշերելու արժանավայել տեղ կտամ, բայց միայն մի պայմանով. այս գիշեր կմնաս իմ տանը, իսկ

առավոտյան կգնաս քո ճանապարհով ու էլ երբեք ինձ մոտ չե՛ս գա»:

Լսելով նման պայմանով արված հրավերքը, որ իրեն հյուրընկալողի տանը միայն մի գիշեր պիտի անցկացնի, իսկ առավոտյան գնա իր ճանապարհով ու այլևս երբեք չվերադառնա այդ տունը, Խալիֆն անմիջապես ուզեց իմանալ, թե ի՞նչ պատճառ ունի այդ մարդը նման պայման դնելու համար, և ինչո՞ւ է մի օտարականի մեկ գիշերով իրեն հյուր կանչում ու հրաժարվում է երկրորդ անգամ նույն մարդուն իր տունը հրավիրել: Եվ Խալիֆն ընդունեց հրավերքն ու գնաց նրա հետևից, մինչև հասան Աբու ալ-Յասանի տունը:

Եվ Աբու ալ-Յասանը Խալիֆին ներս առաջնորդեց իր գեղեցիկ, հարուստ կահավորված ու զարդարված հյուրասենյակը, որը լի էր չնաշխարհիկ իրերով, հախճապակյա ամանեղենով, մետաքսյա ծածկոցներով, շքեղ գորգերով, ոսկեթել ասեղնագործված աղոթքի փոքրիկ կարպետներով և թավշյա բարձերով: Խալիֆը նստեց, իսկ Աբու ալ-Յասանը գնաց ու հյուրի համար զգած սեղանը ներս բերեց՝ տարբեր համադամ ուտեստներով, տնական ու վայրի թռչունների՝ լորի, կաքավի ու հավի մսով և ուրիշ նրբահամ ու թանկարժեք խորտիկներով, և ինքն էլ հյուրի հետ նստեց սեղանի մոտ:

Եվ հյուրն ու տանտերը միասին սկսեցին ուտել, խմել և զրույցով զվարճանալ: Իսկ Խալիֆը շատ քաղցած էր ու մեծ ախորժակով էր ուտում, և երբ կերան-կշտացան, ծառան նրանց մի թաս ու սառը ջրով կուժ բերեց ու ջուր լցրեց, որ ձեռքերը լվան: Իսկ դրանից հետո Աբու ալ-Յասանը գնաց և թարմ ու չրացրած մրգերով և ուրիշ քաղցրեղենով մի մեծ սկուտեղ բերեց, հետո էլ